

Selçuk Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Kitaplığı

Demirbaş No.

10721

Tasnif No.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

Yıl : 1990

Sayı : 3

HZ. PEYGAMBER'İN SAVAŞLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Dr. Mehmet Ali KAPAR

Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretinden sonra devlet hüviyeti kazanan İslâm toplumu, ictimai, siyasi, iktisadi vb. konulardaki haklarını müdâfaa ile davet mevzuunda yeni bir döneme girmiştir. Cihâd âyetinin nüzûlüne kadar harp etmeyen Hz. Muhammed, müşriklere karşı harp yapılmasını isteyenlere de sabır tavsiye etmiştir.

Mekke'de ve Medine'de ilk yıllarda muhataplarına karşı sulh yolunu tercih eden Hz. Muhammed, onları tatlı ve güzel sözlerle İslâm'a davet etmiştir. (1) Cihâd âyeti ise, müslümanların muhataplarına karşı takınacakları tavrı bildirmiştir. (2) Bu ilahi hüküm gereği müslüman; canını, malını, ırzını koruyacak, davetin önündeki engelleri kaldıracak, dini hürriyeti temin edecektir. (3) «Lâ İlâhe illallah» deyinceye kadar müşriklerle harb etmek üzere emrolunduğunu bildiren Hz. Peygamber; (4) «Ben rahmet Peygamberiyim, ben harp peygamberiyim» buyurmuştur. (5)

Hz. Muhammed'in harbe daveti müslümanlar tarafından itaatla karşılanırdı. Davete önce gönüllüler icabet eder, (6) açılan kütük defterine isimleri kaydedilirdi. Harpte kullanılan malzemeler gönüllüler tarafından temin edilirdi. Gönüllülerle birlikte sefere çıkacak ordunun mevcudu Hz. Muhammed tarafından tayin edilirdi. Harp yapmaktan aciz kimseler denetleme esnasında çıkarılırken bazan de henüz çocuk yaştakilerin bile sefere iştiraki uygun görülürdü. (7)

Hz. Peygamber harplere beyaz renkli ve üzerinde «Lâ İlâhe illallah» yazılı sancağı ile iştirak eder, (8) diğer kabilelerin de diledikleri bayrak-

(1) Hicr 15 : 85; Nahl 16 : 125.

(2) Bakara 2: 244.

(3) el-Bütî, M. Said Ramazan, Fıkhû's-Sîre, Beyrut, 1978, s. 134.

(4) Müslim, İmân 33; Nesâî, Tahrîm 1; Ebû Dâvûd, Cihâd 95.

(5) İbn Hanbel, IV/395, V/405.

(6) Buhârî, Cihâd 138.

(7) Müslim, İmâret 9.

(8) el-Kettânî, et-Terâtibü'l-İdâriyye, Beyrut, 1927, I/318, 322; İbnü'l-Cevzi, Ebû'l-Ferec Abdurrahman, el-Vefâ bi Ahvâli'l-Mustafâ, Mısır 1966, II/670.

larla katılmalarına izin verirdi. (9) Orduya erkeklerle beraber yaralıları tedavi etmek, yaralı ve ölüleri nakletmek, yemek pişirip su taşımak, (10) için kadınların iştirakini uygun göürdü. Ancak bu hizmetlerin yanısıra kadınların kahramanca döğüşükleri de tarihen sabittir. (11)

Hız. Muhammed harp öncesi gelen haberleri istişare eder, çoğunluğun kararına uyardı. (12) Genellikle erken hareket eder ve Medine'de asayişini korumak için siyasi ve dini bir vekil tayin eder, bu konuda irşiyet ve hiyerarşiyeye itibar etmezdi. (13)

Yol boyunca kılavuz kullanan Hız. Muhammed, kılavuzun ehil olması halinde müşriklerden de faydalanırdı. Ancak genellikle müslüman müşriğe tercih edilirdi. (14) Harbin bir hile olduğunu ifade eden Hız. Muhammed, (15) sefere çıkacağı zaman gideceği yeri bildirmez, hareket esnasında bazan ters istikamete yönelirdi. Hareketten önce önemli noktaları tutar gizliliği temin için hareket yerini eşlerine dahi söylemezdi. (16) Düşmanı yanıltmak ve ordu mevcudunu fazla göstermek için bazan her askerinin ayrı ayrı ateş yakmasını emrederken, (17) bazan da şiddetli soğuşa rağmen ateş yakmayı yasaklardı. (18)

Düşman hakkında önceden haber toplayarak bilgi sahibi olmaya büyük itina gösteren Hız. Peygamber, bazan çeşitli yollardan kendisine ulaşan haberlerin sıhhatinden emin olmak için tekrar tahkik ettirirdi. (19) Düşman hakkında müslüman veya müşriklerden bilgi edindiği gibi yakalanan bir casusun sorgulanması yoluyla da bilgi sahibi olurdu. (20) Ayrıca tacirlerden ve keşif kollarından da haber alma yolunda istifade ederdi.

(9) el-Kettâni, a.g.e., I/318.

(10) Buhârî, Cihâd 6, 68; Meğâzi 22; İbn Hişâm, es-Siretü'n-Nebeviyye, Mısır, 1936, III/356; Müslim, Cihâd 136.

(11) İbn Hişâm, II/87 - 88; İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrut, 1968 VIII/412 - 16.

(12) İbn Hişâm, III/67.

(13) M. Hamidullah, İslâm Peygamberi, Çev: M. Said Mutlu, Salih Tuğ, İst. 1960, II/243.

(14) el-Kettâni, Terâtib, I/349; et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir, Târîhu'r-Rusul ve'l-Mülûk, Mısır, 1968 - 69 II/506.

(15) Buhârî, Cihâd 157, Menâkıb 25; Müslim, Cihâd 18, 19.

(16) İbn Hişâm IV/39.

(17) İbn Sa'd II/135.

(18) el-Halebî, Ali b. Bürhâneddin, İnsânü'l-Uyûn Beyrut, III/200.

(19) İbn Sa'd, II/63; İbn Ka'yyım el-Cevziyye, Zâdü'l-Meâd, Mısır, 1970, II/126.

(20) İbnü'l-Esir, İzzuddin Abü'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerâm, el-Kâmil Fi't-Târîh, Beyrut, 1965 II/119; İbn Sa'd II/37, 49.

Hz. Peygamber, müşriklerle yaptığı harplerde askerlerine özel kıyafet giydiremediğinden muhtemel yanlışlığı önlemek için parola sistemini kullanmıştır. Bazan orduya iştirak eden her kabileye ayrı parola tayin etmiş, ancak bütün müslümanların harp gününde kullanacakları genel bir parolayı da bildirmiştir. (22)

Rasûlullah ordunun harp mahallinde yerleştirilmesinde ashabinın görüşlerini almış, (23) müşrikler saldırmadan harbe başlamamıştır. Bedir'e müşriklerden önce gelen Hz. Muhammed; «Sizden hiç biriniz ben izin vermedikçe öne geçmesin...» buyurmuştur. (24) Savaşı genellikle tasvip etmeyen Hz. Muhammed, harp öncesi elçiler göndermiş, ancak düşmanın mübareze teklif etmesi halinde uygun gördüğü kimseleri çıkarmıştır. (25) Harp kızışınca da ashabını teşvikle beraber sabır tavsiye etmiştir. (26) Harpten önce müslümanların galip gelmesi için dua eder, (27) harp için Allah'ın yardımını dilerdi. (28)

Hz. Muhammed harp öncesinde savaşa engel olmak için arabuluculuk yapılmasını tasvip etmiş, (29) ayrıca daha fazla kan dökülmesini önlemek için düşmanın su kaynaklarından istifadesini engellemiş, (30) ağaçlarını kestirmiş, (31) hendek kazdırmış, ve hatta mancınık bile kullanmıştır. (32)

Hz. Muhammed harbe iştirak etmeyen kadınların, çocukların, ihtiyarların felçlilerin, âmâların eli ve ayağı olmayanların, deli ve bunakların, seyyahların, korkudan kapısını kapayan kişilerin öldürülmesini yasaklamıştır. (33) Ayrıca harp esnasında müslüman olanlara kılınc çekmemiş, eman dileyenlere eman vermiştir. (34) Harp sonunda da öldürülenlerin burun ve kulaklarının kesilmesi yasaklanmıştır. (35)

(21) İbn Sa'd II/12 - 13; İbn Hişâm II/265 - 266.

(22) el-Kettâni, Terâtîb, I/328; İbn Sa'd II/14.

(23) İbn Sa'd II/15; İbn Hişâm II/272.

(24) İbn Hanbel III/136.

(25) İbn Hişâm II/273.

(26) İbn Hişâm II/273.

(27) İbnü'l-Cevzi, el-Vefâ II/439, 547, 550.

(28) Bakara 2: 249; Enfâl 8: 65; Buhâri 8; Müslim, Fedâil 46.

(29) İbn Sa'd II/6.

(30) İbn Hişâm II/272.

(31) Taberi, Tarih II/84.

(32) İbnü'l-Esir; el-Kâmil II/266.

(33) Müslim, Cihâd 2', 137; İbn Mâce Cihâd 30; İbn Hanbel I/300.

(34) Buhâri, Cihâd 180; İbn Mâce Fiten 1; Tevbe 9:6-; el-Belâzürî, Ahmed b. Yahya, Ensâbü'l-Eşraf Mısır, 1959, I/337; İbn Hanbel V/135.

(35) Müslim, Cihâd 3.

Hız. Peygamber, harplerde genellikle her türlü yardıma açık olmuş, müslümanlığı kabul etmeleri halinde müşriklerden yardım almıştır. (36)

Hız. Peygamber harp dönüşünde Medine'ye geceleyin girmez, kuşluk vaktini beklerdi. Önce mescide gider iki rekat namaz kılar, hamd ve tevbeden sonra evine giderdi. (37)

Hız. Muhammed, harbin felâkete dönüşmemesi ve İslâm'ın şiarına yakışmayan davranışların önlenmesi için gönderdiği seriyye kumandanlarına şu tavsiyelerde bulunmuştur :

1. Allah'dan korkunuz.
2. Askerlere iyi muamele ediniz.
3. Baskın yapmayınız.
4. Cami gördüğünüz veya ezan sesi işittiğiniz zaman, o beldeye harp açmayınız.
5. Onları İslâm'a davet ediniz.
6. Müslüman oldukları zaman elde edecekleri menfaatları, reddettikleri zaman da karşılaşacakları külfetleri onlara hatırlatınız.
7. Davete icabet edenlerin müslümanlıklarını kabul ediniz ve onları koruyunuz.
8. Daveti kabul etmeyenlere karşı besmele ile savaşa başlayınız.
9. Karşı tarafın saldırısı olmadan saldırıya geçmeyiniz.
10. Savaş esnasında katliama girişmeyiniz ve haddi aşmayınız, kadın ve çocukları, yaşlıları din adamlarını, harpten aciz kalanları öldürmeyiniz.
11. Her türlü ihanetten sakınınız.
12. Düşman ölülerine müsle (burun, kulak vb. azalarını kesmek) yapmaktan sakınınız.
13. Harp sonunda esirlere güzellikle muamele ediniz, asla intikam hırsıyla hareket etmeyiniz.
14. Ganimeti adaletle dağıtınız.
15. Dâima müjdeleyici ve kolaylaştırıcı olunuz. (38)

(36) Müslim, Cihâd 149-150; İbn Mâce, Cihâd 27; İbn Hanbel I/247, III/121.

(37) Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin 74; İbnü'l-Cevzi, el-Vefâ II/663.

(38) Buhâri, İlim 11, Meğazi 60, Edeb 80; Müslim, Cihâd 3, 4, 24; Ebû Dâvud, Cihâd 78, 91, 111; Tirmizî, Büvâ' 6, Siyer 2, İbn Mâce, Ticaret 41, Cihâd 30; Dârimi, Siyer 1, 25; Muvatta', Cihâd 9, 11.

Hz. Peygamber'in yukarıda ana hatlarıyla arzettiğimiz bu tavsiyelerinin yanısıra mücahidlere iyi muamele edilmesini tavsiyeleride dikkatimizi çekmektedir.

Hz. Muhammed 10 yıllık Medine hayatında muhaliflerine karşı 29 gazve ve 70 seriyye tertiplemiştir. (39) Bu gazvelerin yahûdilerle yapılan Kaynukâ', Nadîr, Kureyza, Hayber, Vadilkura ile Hristiyanlara karşı (Bizans) yapılan Tebük gazvesinin dışındaki gazveler genellikle müşriklerle olmuştur. Birinci Bedir, Büyük Bedir, Sevik, Uhud, Hamrâu'l-Esed, İkinci Bedir, Hudeybiye, Umretü'l-Kaza ve Mekke Fethi gazveleri Mekke müşrikleriyle yapılmıştır. Buna mukabil Hz. Peygamber'in yaptığı muharebelerden sadece dokuzunda çarpışma olmuştur ki, bunlar Bedir, Uhud, Hendîk, Kureyza, Mustalik, Hayber, Mekke Fethi, Huneyn ve Tâif'tir. (40)

Hz. Muhammed'in gaza ve seriyyelerinin sebeplerini şu şekilde özetleyebiliriz :

a. Devlet'in varlığını korumak ve devam ettirmek :

Rasûlullah'ın ilk zamanlarda tertiplediği bütün seriyye ve gazveler Kureyşe karşı yapılmıştır. Nitekim devletin sınırlarını müşriklerin ihlâl etmeleri her zaman söz konusu olduğundan Hz. Muhammed ilk yılın 7. 8. ve 9. aylarında Hz. Hamza, Hz. Ebû Ubeyde b. Hâris ve Sa'd b. Ebi Vakkas kumandasında sadece muhacirlerden meydana gelen, adetleri 60 veya 80 kişiyi geçmeyen küçük birlikler göndermiştir. (41) Hz. Muhammed bu birliklere harp etmemelerini, gövde gösterisi ile sınırların korunmasını emrediyordu. Henüz bir yıl dahi geçmeden müslüman, yahudi, müşrik ittifakıyla müslümanların başkanlığında kurulan silahlı birliklerle devletin sınırlarını, hem de kendilerini Mekke'den kovan Kureyşlilere karşı korumaları küçümsenecek bir başarı değildir.

Hz. Muhammed, küçük birliklerle bütün muhaliflerine karşı gücünü ispat ettikten sonra, devletin varlığını Medine dışındaki komşularına da kabul ettirmek durumunda idi. Bunu sağlamak için ikinci yılın safer ayında komşu kabilelerden Damre oğulları ile karşılıklı olarak düşmanlara yardımcı olmamak ve gerektiğinde Medine'yi müştereken savunmak maksadıyla kabile reisi Mahşî b. Amr ile yazılı bir andlaşma yapmışlardır. (42)

(39) İbn Hişâm IV/257; İbn Sa'd II/6; Taberî, Tarih III/154; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, II/304; el-Kettâni, Teratib I/387.

(40) İbn Hişâm, IV/256; İbn Sa'd II/6; İbnü'l-Cevzi, el-Vefâ II/673; et-Taberî Tarih III/153; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/304.

(41) İbn Hişâm II/235 - 236, 241 - 242, 251; İbn Sa'd II/6 - 7; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/111 - 112; İbn Kayyim, Zâdü'l-Meâd II/92 - 93.

(42) İbn Hişâm II/241; İbn Sa'd II/8; İbnü'l-Esir, el-Kâmil III/111; İbnü'l-Cevzi, el-Vefâ II/673; İbn Kayyim, Zâdü'l-Meâd II/93.

b. *Haber Toplamak :*

Hz. Muhammed'in başta müşrikler olmak üzere diğer bütün düşmanlarına karşı daima uyanık olması gerekiyordu. Aksi halde muarızlarının faaliyetlerinden haberdar olamazdı. Bu itibarla devletin teşkilatlandırılmasıyla beraber civarda olup bitenlerden haberdar olmak da gerekiyordu. Hz. Muhammed Medine içerisindeki sükuneti temin ettikten sonra civar kabilelerle anlaşma yaparak Kureyş'e karşı daha tedbirli olabilmeyi sağlamıştı. İlk seriyyeler genellikle Kureyş hakkında haber toplamak, onların siyasi, iktisadi ve diğer durumlarına vakıf olmak için tertiplenmiştir. Hicretin ikinci yılı Recep ayında Abdullah b. Cahş kumandasında sadece muhacirlerden meydana gelen 8 veya 12 kişilik birlik bunların en önemileri arasındadır. (43)

c. *Davet Etmek :*

Hz. Muhammed'in gaza ve seriyyelerinin en önemli sebeplerinden birisi de İslâm'a davettir. İbn Abbas'dan rivayet edilen bir hadiste: «Hz. Muhammed İslâm'a davet etmeden hiç bir kavimle harbetmedi» buyurulmaktadır. (44) Nitekim H. dördüncü yılının Safer ayında Ebû Berâ Âmir b. Malik gelerek İslâm'ı öğretecek mürşid istemiştir. Hz. Peygamber Necid mıntikasından emin olamayacağını beyanla gönderilecek heyetin korunmasına dair garanti vermesi üzerine Hz. Muhammed buraya Münzir b. Amr başkanlığında 40 veya 70 kişilik davet heyetini göndermişti. Ancak tarihte Bi'ru Ma'ûne faciasıyla bilinen olay meydana gelmiş, heyet mensupları katledilmiştir. (46) Yine Hz. Muhammed'e Adal ve Kâre isimli iki kabileden gelen heyet, kavimlerine İslâm'ı öğretecek, onları dine davet edecek heyet gönderilmesini talep etmişler, bunun üzerine IV. yılın safer ayında bunlara 6 kişilik küçük bir davet heyeti göndermiştir. (47)

Gazve ve seriyyeleri İslâm davetinin yayılması hususunda bir baskı unsuru olarak değerlendirmek tamamen yanlıştır. Böyle düşünmek tarihî hadiseleri gözardı etmek ve hakikatları tahrif etmek anlamına gelir. Zira cihâd'ın gayesi baskı yapmak, zor kullanmak değil, aksine «Dinde zorlama yoktur» âyetinin manasını tahakkuk ettirmek için inançlar üzerindeki baskıyı kaldırmak, batıl sultanları yıkmaktır. (48) Müslümanlar aley-

(43) İbn Hişâm II/252; İbn Sa'd II/10 - 11; Taberî, Tarih II/410 - 411; İbnü'l-Esir el-Kâmil II/113 - 114; M. Hamidullah, İslâm Peygamberi I/139.

(44) Dârimî, Sıyer 8; İbn Hanbel I/231, 236.

(45) Benü Âmir b. Sa'saa'nın reisi idi.

(46) İbn Hişâm III/193 - 194; İbn Sa'd II/51 - 53; Taberî, Tarih II/545 - 546; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/171 - 172; İbn Kayyim, Zâdü'l-Meâd II/122.

(47) İbn Hişâm III/178 - 183; İbn Sa'd II/55 - 56; Taberî, Tarih II/538 - 539.

(48) A. Önkal, Rasûlüllah'ın İslâm'a Da'vet Metodu, s. 105.

hinde birleşmiş bir topluluğa bile davet yapılması emredilmiş, harp öncesi yapılan tebliğ sonucu onların müslüman olmalarını sağlayan kumandan ve mücahidler övülmüştür. (49)

d. *Müdâfaa Etmek :*

Hz. Muhammed'in gazvelerinin sebepleri arasında müdâfaa önemli bir yer tutar. Hiç bir zaman kan dökülmesine razı olmayan Rasûlüllah, kendi hudutlarını çiğneyen, topraklarını ihlâl edenlere karşı müdâfaa yolunu tercih etmiştir. Nitekim, iki ordu karşı karşıya geldiğinde müslümanların önce harbi başlatmalarını yasaklamıştır. (50)

Hz. Muhammed Uhud gazvesinden önce, Kureyşlilerin Medine'ye büyük bir ordu ile yöneldiklerine dair aldığı haber üzerine ashabına durumu bildirmiş, Mekke müşriklerine karşı müdâfaa için harbe hazırlanmalarını istemiş, (51) ancak ashabının düşmanlarıyla şehir dışında çarpışma arzuları üzerine Kureyş'i Uhud'da karşılamıştır. Yine H. beşinci yılında Medine üzerine yürüyen müşrik ordusuna karşı şehri savunmak için hendek kazılmıştır. (53)

e. *Kervan Takip Etmek :*

Hz. Muhammed'in Kureyş kervanlarını takip etmesinin sebebi, Mekkelilerin ticaret için elde ettikleri gelirin pek çoğunu savaş hazırlıklarına harcamalarını önlemek içindir. Bu sebeple müslümanlara karşı hazırlanacak komploları tesirsiz hale getirmek için müşriklerin kervanlarına mani olmak gerekiyordu. Müşrikler kervanlar sayesinde elde ettikleri gelir ile zaman zaman Medine'ye karşı baskın ve yağma hareketlerine girişmişlerdir. Nitekim Bedir gazvesine de bu gaye için çıkmıştır. (54)

Genellikle kervan takipleri devletin gücünü ortaya ortaya koymak, müşriklerin müslümanlara karşı düşmanca faaliyetlerini sona erdirmek, onları açlık ve yoklukla karşı karşıya bırakabileceklerini bildirmek maksadıyla yapılmıştır. (55)

f. *Andlaşmalara İhanet Edilmesini Önlemek :*

Hz. Muhammed'in sulh taraftarı olması, Medine halkı ile iyi ilişkiler

(49) Ebû Dâvûd, Edeb 101; Serahsî, Şerhu Sıyeri Kebir I/94.

(50) el-Bakara 2 : 190, 194; Bk. Mümtehine 60 : 8 - 9; Nahl 16 : 126.

(51) İbn Hişâm III/67 - 68.

(52) İbn Hişâm III/67 - 68; İbn Sa'd II/38.

(53) İbn Hişâm III/226 - 227; İbn Sa'd II/65 - 67; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/178.

(54) İbn Hişâm III/64 - 65; İbn Sa'd II/37; Semhûdî, Vefâ'û'l-Vefâ I/281.

(55) Buhârî, Menâkıb 251, Meğâzî 2.

içinde kalmayı sağlayan andlaşma imzalanmasına, komşu müşrik kabilelerle de karşılıklı saldırmazlık andlaşması yapmasına, herhangi bir saldırı anında yardımlaşmak üzere muahede akdetmesine imkân vermiştir. Bu cümleden olarak Hz. Peygamber Hicretin altıncı yılında Hudeybiye'de Mekke müşrikleri ile 10 yıl savaşmamak ve Arap kabilelerine Kureyş veya müslümanların tarafını tercih imkanı veren bir andlaşma imzalamıştı. Bu andlaşmaya göre Benû Bekir Kureyş'in, Huzâa ise, müslümanların yanında yer almıştı. Ancak Benû Bekir'in Huzâa'ya saldırması, andlaşmanın bozulmasına neden olmuştur. İşte Kureyş'in Hudeybiye musalahasını ihlâl etmesi, Hz. Peygamber'in Huzâa'nın haklarını korumak amacıyla Mekke fethine çıkmasına sebep olmuştur.

g. *Müşriklerin Harp Teklifine Karşılık İslâm'ın Şerefini Korumak :*

Hz. Muhammed Mekkeli müşriklerle hicretin üçüncü yılında yaptığı Uhud gazvesinde mağlup olmuştur. Ebû Süfyan galibiyetin verdiği gururla; «Ertesi yıl Bedir'de tekrar buluşalım» diyerek müslümanlara meydan okumuştur. Bunun üzerine Hz. Muhammed «Evet buluşalım» diye nida ettirmişti. (57) Hz. Peygamber ertesi yıl Bedir-i Mev'ûd adı verilen gazveye vadini yerine getirmek için çıkmıştı. Ancak Mekke'den 2000 kişi ile yola çıkan Ebû Süfyan kıtlık olduğunu bahane ederek yoldan geri dönmüştür. (58)

h. *Putları Kırma :*

Hz. Muhammed'in müşriklere karşı tertiplemediği gaza ve seriyyelerin sebepleri arasında putların tahribini de sayabiliriz. Hz. Peygamber bu gaye için sevkettiği seriyyeleri Mekke'nin fethinden sonra göndermiştir. Çünkü putperestliğin merkezi olan Mekke halkı putperest kaldıkça ve puthane haline getirilen Kâbe putlarla dolu oldukça, diğer civar kabilelerdeki putları tahrip etmenin bir anlamı olamazdı. Bu itibarla Hz. Muhammed, Mekke'yi fethedip Kâbe'nin putlardan temizlenmesini sağladıktan sonra putperestliğin yıkılması üzerine, Mekke dışındaki puthaneleri yıkmak için bir dizi seriyye tertiplemiştir. Nitekim Halid b. Velid'i Uzzâ putu için, Amr b. el-Âs'ı Suvâ' için, Saïd b Zeyd' el-Eşheli'yi Menât, Tufeyl b. Amr'ı Zülkeffeyn, Ali b. Ebî Tâlib'i ise Fels putlarını yıkmak için göndermiştir.

(56) İbn Hişâm IV/37 - 38; İbn Sa'd II/134; Taberî, Tarih III/46 - 47.

(57) İbn Hişâm III/100.

(58) İbn Hişâm III/220; İbn Sa'd II/59-60; Taberî, Tarih II/559.

(59) Müslim, Fedailü's-Sahabe 136; İbn Hişâm IV/79; İbn Sa'd II/145 - 147, 157 - 158.

i. Diğer Sebepler :

Hz. Muhammed hiç bir zaman topraklarını genişletmek ve saltanatını kuvvetlendirmek için harp yapmamıştır. Nitekim hicretin ikinci yılında Bedir'e kadar gidişi, sadece Kürz b. Cabir'in Medine otağına saldırarak yaptığı tahribata misilleme esasına müstenittir. (60) Bu cümleden olarak, Kureyş'in büyük bir ordu ile Medine'ye gelişi üzerine Bedir gazvesine çıkmak zorunda kalışı, (61) Uhud sonrası Hamrâu'l-Esed gazvesiyle Kureyş'i takibi, Uhud muharebesi ile zedelenen devletin itibarını kurtarmak isteği müşriklerin hep Medine'ye tekrar saldırımlarını önlemek için yapılmıştır. (62) Hamrâu'l-Esed öncesi Sevik gazvesi ise, Ebû Süfyan'ın Medine'ye saldırması ve Ensar'dan bir kişiyi öldürmesi üzerine takip ve tecziye için yapılmıştır. (63) Yine Karkaratü'l-Küdr ve Fürû' gazveleri Benû Süleym'in, (65) Zû Emer Gazvesi Gatafan oğullarının (66) Medine'ye saldırıacaklarına dair haberlerin gelmesi üzerine tertiplenmiştir. Hicretin Dördüncü yılındaki Zâtü'r-Rikâ' gazvesi Benû Sâ'lebe ile Muharib oğullarının harbe hazırlanması, (67) Dûmetü'l-Cendel gazvesi ise, büyük bir topluluğun Medine'ye yürüyeceği haberi üzerine icra edilmiştir. (68) Hicretin altıncı yılındaki Lihyan gazvesi ise, tecziye maksadına matuftur. (69)

Hz. Muhammed'in bundan sonra tertiplediği Zû Kared, Mustalik, Hu-neyn, Tâif ve Tebûk gazveleri, mezkûr mıntika halkının Medine aleyhindeki faaliyetlerine misilleme yapmak ve hazırlıklarını etkisiz hale getirmek için tertiplenmiştir. (70)

Hz. Peygamber'in gönderdiği serlyyeler genellikle müşrik kabilelerin Medine aleyhindeki kıpırdanışlarını zamanında haber almak ve faaliyetlerini tesirsiz hale getirmek maksadıyla da tertiplenmiştir. Bunlardan bir kaçını şöylece sıralayabiliriz: 1. Katan'da Tuleyha oğullarının

(60) İbn Hişâm II/251; İbn Kayyim, Zâdü'l-Meâd II/93.

(61) İbn Sa'd II/15.

(62) İbn Hişâm III/108; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/164 - 165.

(63) İbn Sa'd II/30; Taberî, Tarih II/484; İbn Hişâm III/47 - 48.

(64) İbn Hişâm III/46; İbn Sa'd II/31; İbnü'l-Esir, II/139.

(65) İbn Sa'd II/35 - 36; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/142; İbn Hişâm III/50.

(66) İbn Hişâm III/49; İbn Sa'd II/34 - 35; Taberî, Tarih II/487.

(67) Müslim, Cihâd 149; İbn Hişâm III/213 - 214; İbn Sa'd II/61; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/174 - 175.

(68) İbn Hişâm III/204; İbn Sa'd II/62 - 63; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/177 - 178.

(69) el-Bakara 2:195; Enfal 8:60; Belâzürî, Fütûhu'l-Büldân, Mısır, 1932, s.23, 66 - 67; İbn Kayyim, Zâdü'l-Meâd II/125, 132 - 133; İbn Hişâm III/292 - 293; İbn Sa'd II/78 - 79.

(70) Müslim, Cihâd 1, 1, 131; Fedâilü's-Sahabe 42, 165; İbn Hanbel I/117, III/151; Ebû Dâvud, Cenâiz 53; İbn Hişâm III/293 - 295, 297, 302, 305-309; İbn Sa'd II/63-64, 80-81, 149-150, 158-159; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/188-189.

Hız. Muhammed aleyhindeki faaliyetleri üzerine Ebû Seleme b. Abdî'l-Esed, 2. Zül'l-Hassa'daki Benû Muhârib ve Sa'lebe'nin Medine otağına saldıracaklarına dâir haber üzerine Muhammed b. Mesleme, 3. Hismâ'da Cüzâm kabilesinin Hız. Muhammed'in elçisi Dihye b. Halife el-Kelbî'nin yolunu kesmeleri üzerine Zeyd b. Harise, 4. Benû Fezare'nin ve Zeyd b. Hârise'nin Şam'a giderken ticaret yolunu kesmeleri üzerine yine Zeyd b. Harise, 5. Gatafanlıların Uyeyne b. Hısn başkanlığında Medine'ye saldıracaklarına dâir haber üzerine Beşir b. Sa'd, Benû Süleym'in Hız. Muhammed aleyhindeki hareketleri üzerine İbnü Ebi'l-Avcâ, 7. Hevâzinliler üzerine Şüca' b. Vehb, 8. Kudâa'nın Hız. Peygamber'e baskın yapacağı haberi üzerine Amr b. el-As'ın gönderildiği (71) bütün bunlara bir misal teşkil edebilir. Hız. Muhammed'in yağmacılıkla geçinen toplulukların bu davranışlarına mani olmak, yol güzergâhında herkesin mal ve can emniyetini sağlamak maksadıyla gazve ve seriyeler tertiplendiğini söyleyebiliriz. Ureyne kabilesinden bazı kimseler Hız. Peygamber'e gelerek göğüs hastalığına tutuldukları için tedavilerini istiyorlardı. Rasûlüllah'da onlara Medine develerinin hem sütü ve hem de bevillerinden içmelerini tavsiye etmişti. Uranîler şifa bulunca ve sağlıkları yerine gelince deve çobanı Yesâr'ı öldürdükleri gibi develeri de alıp kaçmışlardır. Hız. Muhammed yakalanmaları için 20 atlı ile Kürz b. Câbir'i göndermiş, yakalanan müşriklerin Yesâr'a ve eşkıyalıklarına karşılık elleri ve ayakları kesilerek gözlerine mil çekilmiştir. (72)

Hudeybiye öncesi Ebû Süfyân Hız. Muhammed'i öldürmek için Medine'ye bir suikastçı göndermiş, Hız. Peygamber de olaya vâkif olunca tedbir olarak onu etkisiz hale getirmiştir. Daha sonra müslüman olan suikastçı kendisinin Ebû Süfyân'dan emir aldığını söyleyince, Hız. Muhammed buna misilleme olarak Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi, Ebû Süfyân'ı öldürmek üzere göndermiştir. (73) Bu arada Rasûlüllah Medine aleyhinde asker toplamak suretiyle menfi yöndeki faaliyetlere girişen ve müslümanları topyekün öldürmeyi hedef alan Süfyân b. Hâlid'in öldürülmesi için Abdullah b. Üneys'i göndermiştir. (74)

Rasûlüllah, devletin varlığını sürdürmek, haber toplamak, davet, mü-

(71) İbn Hişâm IV/260-261, 272, 274; İbn Sa'd II/50, 85, 86, 88, 90-91, 120, 123, 126, 127, 131; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, II/207-209, 226, 228.

(72) İbn Mâce, Hudud 20; İbn Hişâm IV/290; İbn Sa'd II/93; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, II/210.

(73) İbn Hişâm IV/267 - 268; İbn Sa'd II/50 - 51; İbn Kayyım, Zâdül-Meâd II/121.

(75) Müslim, Nezir 8; İbn Hişâm II/265, 297-298; İbn Sa'd II/18; Taberî, Tarih. II/459-501; İbn Hişâm III/307.

dâfaa, kervan takibinde bulunmak, andlaşmalara ihanet edilmesini önlemek, müşriklerin harp teklifine karşılık İslâm'ın izzetini korumak, putları kırmak, misillemede bulunmak, takip, tecziye ile asayişî sağlamak v.b. esaslara dayalı gaza ve seriyyeler tertiplemiştir.

Hz. Muhammed, harp esirleri hakkında da şartları çok iyi değerlendiren tarafların lehine şu uygulamalarda bulunmuştur.

1. Düşman elindeki müslüman esirlerle mübadele etmek.
2. Belli miktar karşılığında fidye almak.
3. Fidyersiz serbest bırakmak.
4. Uzlaşma sağlanmaması halinde köle edinmek.
5. Ağır suçlu bulunmaları sebebiyle boyunlarını vurmak. (75)

Gerçekten Hz. Peygamber, esirlere genellikle af ile muamele etmiş, müslüman esirlerin kurtarılması için mübadele yolunu seçmiş, gücü yetenlerden fidye almış, gücü yetmeyenlerden de İslâm aleyhinde faaliyette bulunmamak üzere karşılıksız serbest bırakmıştır. Esirlerin öldürülmeleri yerine affı tercih eden Hz. Peygamber, öldürülmesi gerekli olanlardan sadece bir kaçının öldürülmesini emretmiştir. Ayrıca esirlerin en tabii beşeri haklardan yararlandırılmaları sağlanmış, bu cümleden olarak, normal şartlar altında yidirilmiş, giydirilmiş, vasiyetleri yerine getirilmiş, (76) ağır işler yapmaya zorlanmamış, hatta daha rahat bir hayat sürmeleri için ashaba birer ikişer dağıtılmıştır.

Harp halinde dahi ilmi faaliyete okuma-yazmaya ehemmiyet veren Hz. Peygamber, okuma yazma bilen esirlerin serbest bırakılmalarında bunu bir vasıta olarak kullanmıştır. Nitekim Bedir harbinde okuma-yazma bilen harp esirlerinden her birinin on müslüman çocuğuna okuma-yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakılacağını emir buyurmuştur. (77)

Hz. Muhammed, düşman ölülerine daima merhametli davranmış, onların müslüman şehidlere yaptıkları insanlık dışı hareketlerin benzerinin yapılmasını yasaklamıştır. Nitekim Bedir harbinde düşman ölülerini gömerken, Kureyşin uyguladığı, burun ve kulaklarının kesilerek tanınmaz hale getirilmeleri gibi gayri insani muameleler Kureyş ölülerine uygulanmamıştır. (78) Hatta Hendek harbinde müşriklerden ölülerini almak için Medine'ye gelenlere, teklif edilen ücreti almaksızın cenazelerini iade etmiştir. (79) Bir yahudi cenazesine bile ayağa kalkılmasını emreden Hz.

(76) Bûhârî, Ferâiz 25.

(77) Kettânî, Terâtib I/48.

(78) İbn Sa'd III/12; İbnü'l-Esir, el-Kâmil II/159; İbn Hişâm III/102.

(79) Tirmizi, Cihâd 35; İbn Hanbel I/248, 256, 271, 326.

Muhammed'den harpte ölenlere karşı bundan başka bir davranış beklemezdi.

Kısaca belirtmek gerekirse, Hz. Muhammed, Medine'de kurduğu devlete ve yaptığı davete kasdetmek isteyen muhaliflere cihad izninin verilmesinden sonra seriyye ve gazveler tertip etmiştir. Ancak yaptığı harplerde dahi, cahiliye harp anlayışından tamamen uzak, İslâm davetine, matuf, insani ölçüler içerisinde kalmayı başarmış, Medine'yi tehdit eden güçlere karşı daima müdâfaa yolunu tercih etmiştir.

Sadece davetin ifası ve muhaliflerinin hücumunu bertaraf etmek maksadıyla yapılan harpler sonunda, harp sahasındaki düşman ölülerine karşı insanca muamelede bulunmuş, esirlerin ise, incitilmemesi, onların her türlü ihtiyaçlarının giderilmesi için ashabına gerekli talimatları vermiş, esir oluşlarından dolayı herhangi bir hakarete ve kötü muameleye tabi tutulmamış. bilakis ikram ve yardım da bulunmuştur. Zira Rasûlullah'ın harpleri dikkatle tetkik edildiğinde, O'nun hiç bir zaman muhaliflerini imha etmek, esir almak veya ganimet elde etmek maksadıyla harp yapmadığı görülmektedir. Nitekim O'nun harpten önce sulh teklifinde bulunması, harbin yapılması zorunlu olduğu hallerde de muharebede kan dökülmesini önlemek için her yola başvurmuş olması Hz. Peygamber'in harp anlayışını net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Yine Hz. Peygamber'in harp anında muharip olmayan erkeklerle kadın, çocuk ve din adamlarının öldürülmesini yasaklaması, harp halinde dahi Hz. Muhammed'in insanî ölçülerden hiç bir zaman ayrılmadığını göstermektedir. Harp yerine sulhü hakim kılmak için muhaliflerine her vesile ile andlaşma teklifinde bulunan Hz. Muhammed, bu konuda yaptığı bütün andlaşmalara sadık kalmış, harbe ise son çare olarak başvurmuştur.

SUMMARY

In the first years, the prophet Muhammed (peace be upon him) has preferred the peace and amity against the his enemies in Mecca and Medina. He has invited them to İslam with a good sayings. The war verse has shcwed to the Muslims and pointed that how they will behave their enemies, namely the pagans. The Islamic armies were accomplished from the volunteer soldiers. It is infact that the war of the prophet Muhammed (peace be upon him) were the defence against his enemies. The gist of these wars was to defense the right of the Müslims and for keeping the survival the government and, to prevent the obstacles which are in front of the invitation of the Prophet Muhammed..